

Zbigniew Wasąg

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Biłgoraju

POZAROLNICZA DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZA W POWSZECHNYM SYSTEMIE UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH I UBEZPIECZENIU SPOŁECZNYM ROLNIKÓW

NON-AGRICULTURAL ECONOMIC ACTIVITY IN THE SYSTEMS OF PUBLIC SOCIAL INSURANCE AND SOCIAL INSURANCE FOR FARMERS

Słowa kluczowe: pozarolnicza działalność gospodarcza, system ubezpieczeń społecznych, ubezpieczenie społeczne rolników

Key words: non-agricultural economic activity, social security, agricultural social for farmers

JEL codes: J30, J38

Abstrakt. Celem pracy jest porównanie prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby objęte powszechnym systemem ubezpieczeń społecznych i ubezpieczeniem społecznym rolników w latach 2013-2017. W pierwszym przypadku uwzględniono ubezpieczenia emerytalne, rentowe, chorobowe, wypadkowe i zdrowotne oraz składki na fundusz pracy. Ubezpieczenia społeczne rolników określono na podstawie ubezpieczeń emerytalno-rentowych, chorobowych, wypadkowych i macierzyńskich. Miesięczne składki na ubezpieczenia społeczne osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą były ponadtrzykrotnie wyższe w powszechnym systemie ubezpieczeń (ZUS). Natomiast po uwzględnieniu składek na ubezpieczenia zdrowotne i fundusz pracy pięciokrotnie przewyższały koszty ubezpieczeń społecznych rolników (KRUS). Udział składek na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne w dochodach osób rozpoczynających pozarolniczą działalność gospodarczą był ponaddwukrotnie wyższy niż w dochodach osób ubezpieczonych w KRUS.

Wstęp

Pozarolnicza działalność gospodarcza jest to działalność gospodarcza prowadzona na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez osoby fizyczne na podstawie przepisów o swobodzie działalności gospodarczej [Dz.U. z 2007 r. nr 155, poz. 1095 z późn. zm.]. Rolnik lub domownik, który rozpoczyna prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej lub rozpoczyna współpracę przy prowadzeniu tej działalności, może nadal podlegać ubezpieczeniu społecznemu rolników [Dz.U. z 2008 r. nr 50, poz. 291 z późn. zm.], jeśli:

- podlegał temu ubezpieczeniu w pełnym zakresie z mocy ustawy nieprzerwanie przez co najmniej 3 lata i nadal prowadzi działalność rolniczą lub stale pracuje w gospodarstwie rolnym obejmującym obszar użytków rolnych powyżej 1 ha przeliczeniowego, lub w dziale specjalnym w rozumieniu ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników;
- złożył w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego (KRUS) oświadczenie o kontynuowaniu ubezpieczenia społecznego rolników w terminie 14 dni od dnia rozpoczęcia wykonywania pozarolniczej działalności gospodarczej lub współpracy przy tej działalności;
- nie jest pracownikiem i nie pozostaje w stosunku służbowym;
- nie ma ustalonego prawa do emerytury lub renty albo do świadczeń z ubezpieczeń społecznych;
- kwota należnego podatku dochodowego za poprzedni rok podatkowy od przychodów z pozarolniczej działalności gospodarczej (jeżeli działalność ta była prowadzona) nie przekracza określonej kwoty granicznej (3258 zł w 2016 r.).

Kwota podatku od prowadzonej pozarolniczej działalności ma także wpływ na możliwość pozostania przez rolnika lub domownika w ubezpieczeniu społecznym rolników, w kolejnych latach.

Material i metodyka badań

Celem opracowania jest wykazanie różnic w opłacanych składkach na prowadzenie pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby objęte powszechnym systemem ubezpieczeń społecznych i ubezpieczeniem społecznym rolników w latach 2013-2017. Osoba prowadząca pozarolniczą działalność jest płatnikiem składek i opłaca składki na własne ubezpieczenia społeczne oraz finansuje je w całości z własnych środków. Pomimo że obie ustawy ubezpieczeniowe [Dz.U. z 2009 r. nr 205, poz. 1585 z późn. zm., Dz.U. z 2008 r. nr 50, poz. 291 z późn. zm.] przewidują modyfikacje wysokości składek, jednak nie rozpatrywano indywidualnych przypadków, np. składki dodatkowe dla gospodarstw o większej powierzchni użytków rolnych (niewielkie różnice). Ubezpieczenia społeczne rolników określono na podstawie ubezpieczeń emerytalno-rentowych, chorobowych, wypadkowych i macierzyńskich. Przyjęto, że rolnicy jednocześnie prowadzący pozarolniczą działalność posiadają grunty rolne o powierzchni do 50 ha przeliczeniowych. Głównym parametrem do obliczeń była podstawa wymiaru poszczególnych składek w skali miesiąca. Ze względu na zmieniające się, nawet w ciągu roku, przepisy w zakresie ubezpieczeń przyjęto wartości liczbowe z drugiej połowy poszczególnych lat, a w 2017 roku z II kwartału.

Przy ocenie kosztochłonności uwzględniono stopień obciążenia dochodów składkami na ubezpieczenia społeczne, ubezpieczenia zdrowotne i fundusz pracy (FP). Ze względu na brak dokładnych danych dotyczących poziomu dochodów osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą, zarówno w jednym, jak i w drugim systemie ubezpieczeń, jako podstawę przyjęto 1000 zł i jej wielokrotność. W przypadku ubezpieczeń w ZUS przyjęto składki naliczane od 60% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w gospodarce narodowej, a dla rozpoczynających działalność gospodarczą zastosowano preferencyjną podstawę wymiaru składek (przez pierwsze dwa lata 30% minimalnego wynagrodzenia za pracę w gospodarce narodowej). Otrzymane w takim układzie wyniki pozwoliły na dokładne porównanie badanych kosztów pracy.

Wyniki badań i dyskusja

Osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą podlegają obowiązkowym ubezpieczeniom – emerytalnemu, rentowemu i wypadkowemu – w okresie od dnia rozpoczęcia wykonywania działalności do dnia jej zaprzestania, z wyłączeniem okresu, na który wykonywanie działalności zastało zawieszona [Dz.U. z 2007 r. nr 155, poz. 1095 z późn. zm.]. Podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą stanowi zadeklarowana kwota, nie niższa jednak niż 60% prognozowanego przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego przyjętego do ustalenia kwoty ograniczenia rocznej podstawy wymiaru składek na dany rok kalendarzowy (nie niższa niż 2557,80 zł w 2017 roku).

Natomiast dla osób, które rozpoczęły działalność gospodarczą po 24 sierpnia 2005 roku i które:

- nie prowadzą lub w okresie ostatnich 60 miesięcy kalendarzowych przed dniem rozpoczęcia wykonywania działalności gospodarczej nie prowadziły pozarolniczej działalności oraz
- nie wykonują działalności gospodarczej na rzecz byłego pracodawcy, na którego rzecz przed dniem rozpoczęcia działalności gospodarczej w bieżącym lub poprzednim roku kalendarzowym wykonywały w ramach stosunku pracy lub spółdzielczego stosunku pracy czynności wchodzące w zakres wykonywanej działalności gospodarczej, podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe w okresie pierwszych 24 miesięcy kalendarzowych od dnia rozpoczęcia wykonywania działalności gospodarczej stanowi zadeklarowana kwota, nie niższa niż 30% kwoty minimalnego wynagrodzenia (600 zł w 2017 roku).

Osoba prowadząca pozarolniczą działalność gospodarczą jednoosobowo i podlegająca obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym zobowiązana jest także do opłacania za siebie składki na FP. Przy czym obowiązek ten nie zachodzi po osiągnięciu wieku wynoszącego, co najmniej 55 lat dla kobiet i co najmniej 60 lat dla mężczyzn. Składki na FP nie opłaca się, gdy podstawa wymiaru składek na obowiązkowe ubezpieczenia emerytalne i rentowe w przeliczeniu na miesiąc (łącznie z wszystkich tytułów do tych ubezpieczeń, u wszystkich płatników) jest niższa

Tabela 1. Miesięczne obciążenie finansowe osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą w powszechnym systemie ubezpieczeń społecznych i ubezpieczeniu społecznym rolników
 Table 1. Monthly financial charge of persons conducting non-agricultural economic activity in the system of public social insurance and agricultural social insurance in the years 2013–2017

Wyszczególnienie/ Specification	Powszechny system ubezpieczeń społecznych [zł/m-c]/General social insurance [PLN/month]					Ubezpieczenie społeczne rolników [zł/m-c]/ Agricultural social insurance [PLN/month]				
	2013	2014	2015	2016	2017	2013	2014	2015	2016	2017*
Podstawa wymiaru składek/ Contribution assessment rate	2227,80	2247,60	2375,40	2433,00	2557,80	10% emerytury podstawowej/ 10% of basic pension				
Emerytalne/Old-age – 19,52%	434,87	438,73	463,68	474,92	499,28	166	168	176	176	178
Rentowe/Disability and survivors – 8%	178,22	179,81	190,03	194,64	204,62					
Chorobowe/Sickness – 2,45%	54,58	55,07	58,20	59,61	62,67					
Wypadkowe/Accident – 1,93/1,80%	43,00	43,38	42,76	43,79	46,04	42	42	42	42	42
Macierzyńskie/Maternity	–	–	–	–	–					
Razem/Total	710,67	716,98	754,66	772,96	812,61	208	210	218	218	220
Fundusz pracy/Labour Fund										
2,45% – podstawy wymiaru składek/the basis of contribution assessment rate	54,58	55,07	58,20	59,61	62,67	0	0	0	0	0
Ubezpieczenia zdrowotne/Health insurance										
podstawa wymiaru – 75% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia/ basis of the contribution assessment rate – 75% of mean monthly income						działalność na gruntach rolnych poniżej 6 ha przeliczeniowych/activity on arable land below 6 fiscal ha				
Podstawa wymiaru składek/Contribution assessment rate	2903,13	3004,48	3104,57	3210,60	3303,13	0	0	0	0	0
9% podstawy wymiaru/the basis of contribution assessment rate	261,28	270,40	279,41	288,95	297,28	0	0	0	0	0
Razem/Total	1026,53	1042,45	1092,27	1121,53	1172,56	208,00	210,00	218,00	218,00	220,00

* II kw. 2017 r./second quarter of 2017

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Tabela 2. Miesięczne obciążenie dochodu składkami w powszechnym systemie ubezpieczeń społecznych i ubezpieczeniu społecznym rolników w 2017 roku
 Table 2. Monthly load on income by contributions to the system of public social insurance and social insurance for farmers 2017

Dochođ osoby prowadzącej pozarolniczą działalność gospodarczą/ Income of a person conducting non-agricultural economic activity	Powszechny system ubezpieczeń społecznych/System of Public Social Insurance										Ubezpieczenia społeczne rolników/Social insurance for farmers	
	składki na ubezpieczenia społeczne/ social insurance contributions	fundusz pracy/ labour fund	składka zdrowotna/ health insurance contributions	razem/ total (2+3+4)	udział/ share (5:1)	składki na ubezpieczenia dla osób rozpoczynających pozarolniczą działalność gospodarczą/social insurance contributions for persons commencing non-agricultural economic activity			składki na ubezpieczenie emerytalno-rentowe, chorobowe, wypadkowe i macierzyńskie/ old-age, disability and survivors, sickness, accident and maternity contributions	udział/ share (11:1)		
						składka na ubezpieczenia społeczne/ social insurance contribution	składka zdrowotna/ health insurance contribution	razem/ total (7+8)			udział/ share (9:1)	zł/PLN
zł/PLN	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
1												
1000	812,61	62,67	297,28	1172,56	117,26	190,62	297,28	487,90	48,79	220	22,00	
2000	812,61	62,67	297,28	1172,56	58,63	190,62	297,28	487,90	24,40	220	11,00	
3000	812,61	62,67	297,28	1172,56	39,09	190,62	297,28	487,90	16,26	220	7,33	
4000	812,61	62,67	297,28	1172,56	29,31	190,62	297,28	487,90	12,20	220	5,50	
5000	812,61	62,67	297,28	1172,56	23,45	190,62	297,28	487,90	9,76	220	4,40	
6000	812,61	62,67	297,28	1172,56	19,54	190,62	297,28	487,90	8,13	220	3,67	
7000	812,61	62,67	297,28	1172,56	16,75	190,62	297,28	487,90	6,97	220	3,14	
8000	812,61	62,67	297,28	1172,56	14,66	190,62	297,28	487,90	6,10	220	2,75	
9000	812,61	62,67	297,28	1172,56	13,03	190,62	297,28	487,90	5,42	220	2,44	
10000	812,61	62,67	297,28	1172,56	11,73	190,62	297,28	487,90	4,88	220	2,20	
11000	812,61	62,67	297,28	1172,56	10,66	190,62	297,28	487,90	4,44	220	2,00	
12000	812,61	62,67	297,28	1172,56	9,77	190,62	297,28	487,90	4,07	220	1,83	

Źródło: opracowanie własne
 Source: own study

od minimalnego wynagrodzenia. Zatem osoby opłacające składki na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne od kwoty stanowiącej 30% minimalnego wynagrodzenia nie opłacają składki na FP, o ile prowadzenie działalności gospodarczej jest jedynym tytułem do obowiązkowych ubezpieczeń społecznych [Witoszko 2015]. Podstawę wymiaru tej składki stanowi podstawa wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe, ale bez zastosowania „rocznego ograniczenia”.

Rolnik lub domownik prowadzący dodatkowo pozarolniczą działalność gospodarczą jest zobowiązany do opłacania miesięcznej składki podstawowej na ubezpieczenie emerytalno-rentowe w podwójnym wymiarze. Natomiast na ubezpieczenie wypadkowe, chorobowe i macierzyńskie składka za te osoby opłacana jest w pojedynczej wysokości, tak samo jak za pozostałych ubezpieczonych, którzy nie prowadzą pozarolniczej działalności gospodarczej.

Liczba osób podlegających ubezpieczeniu społecznemu rolników, które jednocześnie prowadzą pozarolniczą działalność gospodarczą w badanym okresie, wynosiła: 82 264 – 2013 rok, 83 436 – 2014, 83 683 – 2015, 84 792 – 2016 [www.krus.gov.pl]. Natomiast liczba przedsiębiorców ubezpieczonych w ZUS kształtowała się w latach 2015 i 2016 odpowiednio: 1510,2 tys., w tym płacący składki preferencyjne 303 tys. i 1543,2 – 309,8 tys. [www.zus.gov.pl]. Nastąpił wzrost poziomu zjawiska o 1,3 i 2,2% w 2016 roku w porównaniu do 2015 roku.

Z danych zamieszczonych w tabeli 1 wynika, że miesięczne składki na ubezpieczenia społeczne osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą były ponadtrzykrotnie wyższe w powszechnym systemie ubezpieczeń. Wielkość ich wzrosła o 14,3%, z 710,67 w 2013 roku do 812,61 zł w 2017 roku. Natomiast koszty ubezpieczeń społecznych rolników zwiększyły się tylko o 5,8% (z 208 do 220 zł). Po uwzględnieniu składek na ubezpieczenia zdrowotne i FP koszty wzrosły o 45%, czyli były pięciokrotnie wyższe niż przy ubezpieczeniu społecznym rolników. W powszechnym systemie ubezpieczeń społecznych znaczący wpływ na ogólną wysokość składek mają ubezpieczenia zdrowotne, które miesięcznie w 2017 roku wynoszą 297,28 zł, co stanowi 25,3% w stosunkach do sumy wszystkich kosztów.

Osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą w powszechnym systemie ubezpieczeń społecznych relatywnie bardziej obciążone są składkami na ubezpieczenia społeczne, zdrowotne i FP niż osoby w KRUS (tab. 2). Głównie dotyczy to osób uzyskujących niskie dochody (2000 zł/m-c – składki pochłaniają 58,6% dochodów). Przy dochodzie 1000 zł suma wymienionych składek przekracza jego wielkość i wynosi 1172,56 zł. Wraz ze wzrostem dochodów udział składek znacząco się zmniejsza: z 58,63% przy 2000 zł do 9,77% przy 12 000 zł. Natomiast dla osób prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą w KRUS udział składek na obowiązkowe ubezpieczenia jest radykalnie niższy. Przy dochodzie 1000, 2000 i 12 000 zł wynosi odpowiednio: 22,0 11,0 i 1,83%. Osoby rozpoczynające pozarolniczą działalność gospodarczą i osiągające dochody w granicach 60% przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej opłacają składki na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne w ZUS w wysokości od 12 do 16% swoich dochodów. Podobne wyniki otrzymał Marian Podstawka [2015] – składki tylko na ubezpieczenia społeczne (bez składek zdrowotnych) w ZUS wyniosły 4-5% ich dochodów. Natomiast w ubezpieczeniu społecznym rolników relacja ta jest znacznie korzystniejsza, gdyż stanowi 5-7%. Podobnie udział składek na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne w dochodach osób rozpoczynających pozarolniczą działalność gospodarczą jest ponaddwukrotnie wyższy niż w dochodach osób ubezpieczonych w KRUS.

Podsumowanie

Osoby prowadzące pozarolniczą działalność gospodarczą w powszechnym systemie ubezpieczeń społecznych i ubezpieczeniu społecznym rolników płacą znacząco różne wysokości składek. Obciążenia związane z działalnością gospodarczą osób będących jednocześnie rolnikami są znacznie niższe. Podlegają one ubezpieczeniu z tytułu działalności i posiadania gospodarstwa rolnego (10% emerytury podstawowej obowiązującej w ostatnim miesiącu poprzedniego kwartału). Natomiast wysokość jej w powszechnym systemie zależy od deklaracji (ustawo-

wo określona minimalna podstawa wymiaru). Pięciokrotna różnica w wysokości opłacanych składek nie przekłada się na wysokość możliwych do uzyskania świadczeń w powszechnym systemie ubezpieczeń społecznych [Dz.U. z 2009 r. nr 153, poz. 1227 z późn. zm.]. Sposoby ich ustalania są całkowicie różne i trudno jest opracować precyzyjny schemat porównawczy ze świadczeniami możliwymi do uzyskania w KRUS [Dzienisiuk 2011]. Niski poziom składek wnoszonych przez rolników, przy dominującym zaangażowaniu dotacji budżetowej do rolniczych ubezpieczeń społecznych, wskazuje na zaopatrzeniowy charakter świadczeń. System ten gwarantuje minimalne zabezpieczenie na starość, gdyż charakteryzuje się bardzo niską kwotą możliwych do uzyskania świadczeń [Litwiniuk 2015]. Jednak bardziej efektywny dla ubezpieczonego, który odprowadza składki na ubezpieczenia społeczne, jest system KRUS niż ZUS [Podstawka 2015]. Udział przeciętnej emerytury w sumie zapłaconych i skapitalizowanych składek w KRUS wynosi 5,55%, a w ZUS 1,44%.

Literatura/Bibliography

- Dzienisiuk Dorota. 2011. Podobieństwa i różnice systemów emerytalnych dla rolników i osób prowadzących pozarolniczą działalność. [W] *ZUS. System emerytalny – problemy na przyszłość. Materiały z seminariów* (Similarities and differences in pension systems for farmers and persons engaged in non-agricultural activities. [In] Social Security. Pension system – problems for the future. Materials from seminars), 133-146. Warszawa: Poligrafia ZUS.
- Litwiniuk Przemysław. 2015. Ewolucja stanu prawnego w systemie ubezpieczenia społecznego rolników. [W] *Ubezpieczenia społeczne z tytułu wypadków przy pracy* (Evolution of the legal status in the farmers' social insurance system. [In] Social insurance for accidents at work), 254-262. Warszawa: Poligrafia ZUS.
- Podstawka Marian. 2015. System ubezpieczenia społecznego rolników a finanse publiczne. [W] *Ubezpieczenia społeczne z tytułu wypadków przy pracy* (The social insurance system for farmers and public finances. [In] Social insurance for accidents at work), 265-285. Warszawa: Poligrafia ZUS.
- Ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników* (The Act of December 20, 1990 on social insurance for farmers). Dz.U. z 2008 r. nr 50, poz. 291 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych* (The Act of October 13, 1998 on the social insurance system). Dz.U. z 2009 r. nr 205, poz. 1585 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych* (The Act of 17 December 1998 on pensions and disability benefits from the Social Insurance Fund). Dz.U. z 2009 r. nr 153, poz. 1227 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej* (The Act of July 2, 2004 on the freedom of economic activity). Dz.U. z 2007 r. nr 155, poz. 1095 z późn. zm.
- Witoszko Wioletta. 2015. Rozszerzenie obowiązku ubezpieczenia społecznego z tytułu umów cywilnoprawnych (Broadening social insurance obligations in relations to civil law agreements). *Ubezpieczenia społeczne. Teoria i Praktyka* 4 (127): 22-35.
- www.krus.gov.pl, dostęp 15.06.2017.
- www.zus.gov.pl, dostęp 15.06.2017.

Summary

The aim of the study was to compare conducting economic activity by people covered by social insurance and by social insurance for farmers in the years 2013-2017. The former included old-age pension insurance, disability and survivors' insurance, sickness insurance, accident and health insurance as well as contributions for the Labour Fund. Social insurance for farmers was defined based on old-age and disability insurance, sickness insurance, accident insurance and maternity insurance. Monthly contributions for social insurance for persons conducting non-agricultural economic activity were three times higher in the public system of social insurance (ZUS, or National Social Insurance Institution). However, when health insurance and Labour Fund contributions were included, they were five times higher than agricultural social insurance (KRUS, or Agricultural Social Insurance Fund). The share of social and health insurance in the income of persons commencing economic activity was more than twice higher than in the income of persons insured by KRUS.

Adres do korespondencji
dr hab. inż. Zbigniew Wasąg (orcid.org/0000-0001-8337-2683)
Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w Biłgoraju
ul. Kościuszki 103, 23-400 Biłgoraj
e-mail: zbigniew.wasag1@wp.pl